

A szerző *Il sistema bibliotecario lituano* (Accademie e Biblioteche d'Italia, 45.a. 1994. 2.no. oo.36-51.) c. írását **Mohor Jenő** tömörítette.

Litvánia könyvtárügye

Giancarlo Volpato

1991 márciusában Litvánia – elsőként – nyilvánította elszakadását az uniótól és proklamálta függetlenségét, amit azonban csak 1992 januárjában nyert el. Az azóta független Litvánia 65 200 négyzetkilométerén 3 755 000 ember él, 79%-uk Litván, 9,4%-uk orosz és 7%-uk lengyel (továbbá fehérorosz, ukrán és német). Az elszakadás és a litván kizárólagos nemzeti nyelvvé nyilvánítása természetesen alapvető változásokat hozott a kulturális intézményrendszerben is, s megkockáztatható kijelentés, hogy a litván könyvtárak története voltaképpen ekkor kezdődött. A frissen alakult kulturális minisztérium 1993 első felében az alábbi adatokat tudta közreadni: a 4400 regisztrált könyvtárban (amelyek közül 23 tudományos, illetve szak-, a többi közkönyvtár) kb. 6200 alkalmazott szolgálja az évi 1 700 000 olvasót. A könyvtárak összállománya 72 100 000 kötet.

Az 1992 márciusában kelt törvény a nyomdák, illetve külföldön nyomtatott mű esetén a litván kiadó köteletségévé teszi a köteles példány szolgáltatását a nemzeti könyvtárnak, a néhány nappal később, miniszteri rendelettel létrehozott *Bibliografijos ir Knygotyros Centras* (Könyv- és bibliográfiai központ) pedig az egész országra kiterjedő ellenőrzésre jogosult. A törvény jelenleg csak nyomdatermékekre vonatkozik, azonban nagy a valószínűsége, hogy – mint sok másban – a dán és norvég példát fogják majd követni. Az említett központ – mely a nemzeti könyvtár szervezetében kapott helyet, vezetője a könyvtár igazgatóhelyettese – látja el a nemzeti bibliográfiai intézmény funkcióit, s egyúttal ISBN-, ISSN-iroda is. A Moszkvából irányított kaunasi nemzeti könyvtár bibliográfiai tevékenységét kell kitel-

jesíteni, két irányban: retrospektív és kurrens nemzeti bibliográfiát kell létrehozni. A retrospektív bibliográfia, a teljes litván bibliográfiai örökség feltárása nem kis feladat, hiszen *Martynas Mazvydas* műve, mint az első litvániai nyomtatvány 1547-ben jelent meg. A kurrens nemzeti bibliográfia pedig – a tervek szerint – olyan mértékben lesz online is hozzáférhető, ahogy a könyvtárak fogadóképessége megengedi.

A litván könyvtári hálózat – legalábbis jelenlegi állapotában – több, egymástól gyakorlatilag teljesen elkülönült „rendszerből” áll: a tudományos könyvtárakéból (a nemzeti, az akadémiai könyvtár és az egyetemi könyvtárak tartoznak ide), a közkönyvtárakéból, a minisztériumok és költségvetési intézmények szakkönyvtáraiéból, az egyházi könyvtárakéból és így tovább.

A tudományos könyvtárak tevékenységének legfőbb mozgatója és koordinátora az ezek igazgatóiból álló Igazgatói Tanács.

A *Mazvydas Nemzeti Könyvtár* 1919-ben létesült, mint Vilnius központi könyvtára, amely 1952-ben lett Központi Állami Könyvtár, 1963-ban foglalta el jelenlegi helyét, 1988-ban szabadította fel „speciális gyűjteményét” (a zárolt kiadványok tárá) és 1991-ben kapta meg jelenlegi nevét. A nemzeti könyvtári gyűjtő és megőrző tevékenység (meg a bibliográfiai központ működtetése) mellett jelentős tudományos és módszertani műhely és kiadó, valamint 1991 óta a parlamenti könyvtár funkcióit is ellátja. Mindezek mellett Vilnius városi könyvtáraként is működik, s a helyi olvasóközönset többek között gyermekrészleggel, audiovizuális olvasóteremmel szolgálja.

Az *Akadémiai Könyvtár* – mely az ország egyik legrégebbi könyvtári intézményét, az 1557-es Litván Református Szinódusét is magába foglalja, s nagy mennyiségű régi, ritka nyomtatványt és számos kéziratot őriz – 1941 óta létezik, mint a tudományos akadémia könyvtára. A gazdag orosz tudományos irodalmi termés mellett a világra is nyitott állománya ezer körüli külföldi periodikumot is tartalmaz (bár az utóbbi évek gazdasági nehézségei miatt 1991-ben 497, 93-ban pedig már csak 300 külföldi folyóiratot tudtak

előfizetni), s kiterjedt nemzetközi kapcsolataival ma is gazdagítja állományát.

A *Vilnisi Egyetem Könyvtára* Litvánia legfontosabb, s a nagyközönség előtt is legismertebb könyvtára, mely (a tanárok révén is) a legközelebb áll a nyugati világhoz. Gazdag állománya az egyetemmel együtt való, 1570-es alapítása óta növekszik, s a ma ötmillió feletti könyvtári egység között kétszázézer ritkaság, 322 ősnymtatvány stb. található. 1965 óta a könyvtár ENSZ letéti könyvtár is, és az ország legnagyobb konzerváló és restauráló műhelyét üzemelteti, mely egyben képző intézményként is működik. Mint egyetemi könyvtár, a hallgatói tömegigényeket is kielégíti, s mint a többi nagykönyvtár, részt vesz a kurrens és retrospektív nemzeti bibliográfiai munkálatokban is.

A *Litván Műszaki Könyvtár* 1957-ben létesült, mint a Népgazdasági Tanács Tudományos Könyvtára, s mintegy húszmillió állománya ennek megfelelően a legkülönbözőbb típusú dokumentumokból (szabványok és szabadalmak, ipari katalógusok és műszaki jelentések, statisztikai kiadványok stb.) áll. Sok éve épít számítógépes adatbázist, s ebben a korábbi, egyes könyvtárakat kiemelten kezelő politika után most a négy legnagyobb könyvtár egymáshoz igazodása a tendencia. Új fejlemény, hogy az állami finanszírozású intézmény tevékenységének nem egy részét (a gazdasági nehézségek miatt) a használók finanszírozzák.

A *Litván Orvosi Könyvtár* az egészségügyi minisztérium fennhatósága alatt működik, módszertani segítséget nyújt a kisebb orvosi könyvtáraknak, és a litván orvosi irodalom bibliográfiájának rendszeres kiadásával a műszaki könyvtárral együtt a litván tudományos dokumentáció „élcspatát” alkotja.

Kaunas Közkönyvtára alapításától (1950) 1963-ig a Litván Szovjet Köztársaság állami könyvtáraként is működött, miközben a helyi olvasóközönséget is szolgálta. A litván kiadványok második köteles példányát kapja, és 1957-1992 között fizetett köteles példányt kapott a teljes szovjet kiadványtermésből is. Helyi és regionális közönsége mellett a város egyetemének tanárai és hallgatói is nagymértékben használják két és fél millió állományát, gazdag periodika gyűjteményét.

A *Kaunasi Műszaki Egyetem Könyvtára* 1920-ban létesült a felsőfokú műszaki tanfolya-

mok ellátására, s két év múlva, az egyetem alapításakor szinte azonnal a litván természettudomány egyik alapjává vált, és tudományos központ maradt az egyetem műszaki és orvosi egyetemé váló különválasztása után is. Használatát szigorúbban szabályozza, mint a hasonló könyvtárak, s elsősorban az egyetem és a tudomány szolgálatában áll, személyzetének is nagyobb hányada a felsőfokú végzettségű. Mai struktúrájában és a jövőre vonatkozó terveiben a skandináv műszaki könyvtári modellekhez közelít.

A könyvtárosok képzése jelenleg a főváros egyetemének kommunikációs fakultásán belüli könyvtári-bibliográfiai-informatikai ismereteket adó kurzuson történik, s az adminisztratív úton meghatározott évi hetvenöt hallgató messze alulmúlja az ország valós szükségleteit.

A tudományos könyvtárakat az állam finanszírozza, a keresetek a végzettségnek és a besorolásnak megfelelően egyformák, s egyformák a jelentős könyvtárak működési feltételei is: az egyetemi könyvtárak nem többek, mint az egyetem egy összetevője, s nem örvendenek semmiféle autonómiának.

A számítógépesítés – főként a közeli skandináv országokhoz képest – jelentős késében van, s hiányzik a koordináló erejű egységes akarat, ugyanakkor az inkább a formára, mint a tartalomra adó korábbi rezsim örökségeként megmaradt a hálózati szervezet. A jelenlegi helyzetben a bibliográfiai adatok hozzáférhetősége gyakorlatilag nulla, ám a Knygotyros Centras létrejötté annak ígéretét hordozza, hogy viszonylag rövid időn belül létrejöhet a nemzeti adatbázis. A jelenleg folyó tájékozódások a nyugati rendszerek iránt, nem biztos, hogy országosan azonos megoldáshoz vezetnek, ám a gazdasági recesszió a megoldást mindenképpen késlelteti. A vilnisi egyetemi könyvtárban mindenesetre már működik egy online katalógizáló kooperáció egy Norvégiából kapott szoftvernek köszönhetően.

A fenti vázlatos, de jellemző képek úgy összegezhetők, hogy a litván könyvtárügy a fokozatos átmenet fázisában van. A politikai és a technológiai impulzusok (ha ma gazdasági fékekkel is) a már nyomokban meglévő együttműködés megerősödéséhez, a skandináv példákra keresztül a nyugati gyakorlathoz való közeledéshez és a könyvtárpolitika teljes átgondolásához vezetnek Litvániát.